Sfinţii-medici în graiul şi folklorul românesc.

La 1-iu Iulie, Calendarul ortodox fixează pomenirea „Sfinţilor fără de bani vraci Cozma şi Damian“ [1]. Rânduiala sfeştaniei celei mici sau Rugăciunea celor şepte coconi pentru cei ce nu pot dormi invocă ajutorul „Sfinţilor Mucenici şi vindecători fără de argint Cosma şi Damian, Chir şi Ioan, Panteleimon şi Ermolae, Samson şi Diomid, Mochie şi Anichit, Thalaleu şi Trifon“ [2].

Aceşti „doftori fără de arginţi“ (ἰαματικοὶ ἀνάργυροι) [3] erà

[1] V. *Sinaxariul*, la sfârşitul „Euhologhiului s. Molitvenicului“ dela Iaşi, 1749: Chir şi Ioan îi preced imediat (31 Iunie), după cum Ermolae (26 Iulie) precede pe Panteleimon (27 Iulie). — De fapt, însă, există trei perechi de Sfinţi cu acest nume (Cosmà şi Damian): una din Asia, alta din Arabia şi alta din Roma. La 1-iu Iulie, calendarul ortodox prevede serbarea acesteia din urmă, dar şi celelalte sânt prevăzute, respectiv, la 1-iu Novembre şi 17 Octombre (V. pentru acestea, ca şi pentru tot ce se referă la viaţa şi cultul Sfinţilor, monografia lui Ludwig Deubner: *Kosmas und Damian*, Texte und Einleitung, Leiozig 1907, p. 38 sqq.). — Notăm însă, că „*Vracii*, numiţi altmintrelea şi *Vătaşi*“, cari cad în Joia din săptămâna albă (Marian, *Sărbătorile la Români*, I, 255; *Rev. critică-literară*, III, 206), sânt o simplă alterare din Sf.-*Vlasie*, serbat de popor la 11 Februar (v. I.-A. Candrea, *Calendarul Babelor*, în „Adevărul Literar“ din 13 Maiu 1923); cf. şi D. A. Kerler, *Die Patronate der Heiligen*, art. *Ärtzte*, unde se dă (p. 9) un Sfânt medic *Blasius* din *Sebaste* (Armenia): la el se referă „Blasiussegen“ de la 3 Februarie în Germania şi Boemia (v. Wetzer—Welte, *Kirchenlexikon*[2], s. v.).

[2] V. d. e. *Euhologiu*, ed. II, Blaj, 1893, pp. 130, 426 = Εὐχολόγιον, Veneţia 1806 [tipărit greşit: 1086], pp. 397, 538: „τῶν Ἁγίων καὶ ἰαματικῶν Ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ, Κύρου καὶ Ἰωάννου, Παντελεήμονος καὶ Ἑρμολάου, Σαμψὼν καὶ Διομήδους, Μωκίου καὶ Ἀνικήτου, Θαλαλαίου καὶ Τρύφωνος“.

[3] Vechea sinonimică relativă la „medic“ sau „doctor“, se cuprinde în esenţă în următorul text din Pravila moldovenească: „Când va zice *vraciul* că iaste rana de moarte sau nu de moarte, îl vom crede; mai vârtos, când se va află, că vraciul iaste *dascal*, cum le zice acestora *doftori*: atunce se crede şi mai bine, decât ar fi altul mai prost, *bărbiariu*, sau *descântătoriu*“ (v. Longinescu, *Legi vechi româneşti şi izvoarele lor*, I, no 504; idem, *Medicina legală în legile vechi româneşti*, Bucureşti 1924, p. 11, n. 99). Ierarhia e, deci, evidentă: *dascălul* (profesorul, cf. ἰατροσοφιστής), *doctor* în medicină, e superior simplului *vraciu* fără titlu, dar acesta e, la rândul său, superior unui *bărbier* sau unui *vrăjitor*, deşi, originar, *vraciu* şi *vrăjitor* sânt

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25

firesc să pătrundă şi la noi în traiul şi graiul poporului, unde faima lor şi numele unora dintre ei [1] răsună până astăzi în proverbe, idiotisme şi descântece.

---

fraţi buni (cf. şi engl. *horseleech* 'veterinar' = mgerm. *lâchenaere* 'medic', popr.: 'descântător'), iar *vraciu* e termenul generic atât pentru medicul literat, cât şi pentru cel empiric (v. Longinescu, *o. c.*, p. 7; cf. însă şi N. Iorga, *Medici şi medicină în trecutul românesc*, în „Ist. Rom. în chipuri şi icoane", ed. II, p. 314). Din această terminologie arhaică, la care se mai poate adăugi, în acelaşi sens cu „descântătoriu" (magician): *vâlhovnic* (care e şi „farmazon", dar şi „filosof", cum era firesc într'o vreme când filosofii erau puşi pe acelaşi plan cu astrologii, „numărătorii de stele" (cf. Longinescu, *Din privilegiile filosofilor în dreptul vechiu românesc*, în „Conv. Lit." din 1910, p. 251 sqq.), apoi, pe aceeaşi treaptă cu „bărbierii": *fel(d)cerli* şi *patronii* (v. Dr. V. Gomoiu, *Din istoria medicinei şi a învăţ. medical în România*, Bucureşti 1923, p. 98), „lecuind", şi ei, ca şi alţi „*şarlatani*, cari se zic dohtori" (ibid., p. 77), mai târziu şi sporadic, chiar: *fisic* (cf. engl. *physician*, „doctor, medic", i. e. „vindecător de boalele trupului", dar şi gr. *φυσικῶς ποιεῖν*, lat. *physica* „recepta": Röhr, *Der okkulte Kraftbegriff im Altertum*, Leipzig 1923, p. 73 sqq.), singur „doctor" (*doftor, dohtor*) dăinuieşte, alături de *medic*. — Pentru *hirurg*, găsim, pe lângă vechiul *gerah* turcesc şi *ţirulic* leşesc (Cantemir, Hron., 890, etc.), varianta *firig* (Gomoiu, *o. c.*, p. 63). — In materie de ginecologie, avem: *moaşe, femei pricepute la moşit* (cf. fr. *sages-femmes*), pe lângă *descântătoare* şi *fermecătoare* (cf. Longinescu, *o. c.*, p. 3), adecă universalele şi eternele *babe* (cf. rus. *baba* 'moaşă', litv. *senoji*, idem, litt. 'die Alte', vg. *hefianna*, din lat. *anus* 'altes Weib', vgr. *ἰατρομαῖα*, etc.): criteriul obişnuit e bătrâneţea, experienţa (v. Schrader—Nehring, art. *Hebamme*), cum arată, de altfel, însuşi *moaşă* (cf. *moş*), şi numai excepţional alte note: lat. *obstetrix* (asistenţa parturientei, ca'n rom.-basarab. *acuşeră*, „accoucheuse", sau engl. *midwife*, litt. 'Mitweib'), vgr. *ὀμφαλοτόμος* (cf. rom. *babă-de-buric*, *naşă-de-buric*). — Adăugim că, în această lumină, se pot explică şi cele două vorbe populare, rău înţelese de Zanne: „Calabalâc la buric" (II, 22) şi „Noroace în floace" (II, 159), de fapt o urare grosolană la adresa tinerelor măritate, a cărei formă completă sună: „Noroc la floc şi calabalâc la buric!" (aluzie la apropiata sarcină).

[1] *Sf.-Pantelimon* („Marele Mucenic şi Tămăduitor", serbat la 27 Iulie a doua zi după Ermolae) e patronul „nosocomiului" sau „spitalului nemernicilor săracilor bolnavi ot Mânăstirea Sf. Pantelimon, care este zidită şi înzestrată de cel întru fericire răposat Domn al doilea Grigorie Ghica Voevod" (v. hrisovul Logofătului Gr. Ghica, din 1813, la V. A.-Urechiă, *Istoria Romînilor*, X, p. 1012). — Venerat patron de spitale şi tămăduitor fără arginţi e şi *Sf. Spiridon*: aşezământul spitalicesc din Iaşi şi biserica din Botoşani sânt vestite în Moldova. — Poate că şi *Ermolia*, n. de părâu sucevean (v. Dicţ. Geogr.), să fie identic cu *Ermolaie* (firește, fără nici o legătură cu vreo presupusă putere de tămăduire a apei, ca şi topon. dobr. *Ermalai*, după n. unui pescar). — Ca omonimie, se poate compară şi vr. *Ermolai* (Bianu-Hodoş, *Bibliografia rom. veche*, II, 346) = rut. *irmolój*, „Buch, das die ersten Verse der

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25

I. — Zanne, *Proverbele Românilor*, VII, 169, înregistrează zicătorile: „*A fi sfînt făr de argint*“, „*Sfînt făr de arginți*“, despre un „om, care-ți face treabă fără să ceară plată; om cinstit, dar sărac“ (cf. „sărac, dar curat“).

Aluzia la Sfinții „doftori fără-de-arginți“ e atât de evidentă, încât — probabil, de aceea — meritosul strângător al proverbelor noastre a crezut de prisos s'o releveze [1].

II. — Un „descântec de bubă“, publicat în tânăra revistă de folklor din Blaj, „Comoara Satelor“, an. I (1923), p. 16, începe astfel:

Amin, amin.
cosman de amin.
Vracii Domnului
descântecul sfintei Mării [2].

Kirchenlieder (kanoni) enthält“ (Želechowski, I, 327), adecă *irmologhiu*. — *Anichit*, poate contaminat cu *Nichita*, apare în n. de fântână dorohoian *Anichita* (v. Marele Dicț. Geogr.); *Diomid*, în *Domide* (cf. rut.), iar pe *Samson* (Σαμψών) îl avem și ca *Psampson*, cum vom arătă în alt loc, unde va fi vorba și de celelalte nume în chestie. — Pentru *Luca* Evanghelistul, ca patron al medicilor, și pentru *Pantaleon* din Nicomedia, v. Kerler, *o. c.*, pp. 9—10 (unde „Nikodemien“ e o greșeală de tipar).

[1] „In dar ați luat, în dar dați-ne“ (δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε ἡμῖν), sună o invocație populară ngr. către „Anargyri“ (v. Arnaud, l. infra c., p. 517).

[2] „Babele sânt convinse că darul de a lecui îl au de la Maica Domnului, sau de la Iele . . .; de asemene cred că le vine în ajutor Sfânta Vineri . . .“ (Dr. N. Leon, *Istoria naturală medicală a poporului român*, p. 18). *Panaghia* (Παναγία), „Prea-Sfânta Fecioară Maria“, apare consecvent în exorcismele Grecilor moderni (v. L. Arnaud, *La Baskania ou le mauvais oeil chez les Grecs modernes*, în „Edios d'Orient“ din 1912, p. 511 s. qq.), precum apare uneori și *Sf. Paraschiva* (Sf.-Vinere), împreună cu Sf. Pantelimon și Cosma și Damian (ibid., p. 518), înlocuitori creștini ai vechilor divinități vindecătoare păgâne, detronate de evul-mediu bizantin. Cf. și Ed. Stemplinger, *Antike und moderne Volksmedizin*, Leipzig 1925. — „Sfânta Maica Preacurata“ apare și'n descântecul de deochiu din recenta colecție a păr. Bîrlea (*Cântece popor. din Maramureș*, II, 327), care începe: „Doi ochi răi ț'o strâcat, și *nouă sfinți* ți-o vindecat“, iar într'o variantă mai nou publicată din „Comoara Satelor“, II (1925), p. 104, descântecul „de deochiu“ (sau „ghiocitură“ = deochetură) începe:

„Amin, amin
„*cosman* de amin.
„Vracii Domnului,
„descântecu' *sfintei Marie Maria*“ (*sic*), — acest „Maria“ fiind, de fapt: *Mare*, cum se vede dintr'un alt pasagiu al colecției Bîrlea (II. 361): „O plecat *Sfânta Măria Mare*, Cu săcurea mare, In pădurea cea

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25

Cele supuse până aici ajung pentru a înţelege că cele două versuri din mijloc trebue interpretate şi ortografiate precum urmează:

Cosma(n) [şi] Damian,
Vracii Domnului.

Un „descântec de şarpe", reprodus după un ms. religios din Chiojdu-Mic (Buzău) în rev. „Ioan Neculce", IV (1924), p. 236, sună, în adevăr, precum urmează: „Amin, amin ([de] doao ori), *Cozma* şi *Damiian*. Să mânecă Maica Sântă Măriia Dumineca de dimineaţă la fântână şi găsi pe Spinărăulu [şerpe], şezând pe piatră veninatu, topsecatu, pelinatu, ciumăratu..." [1].

Greşeala pe care o face revista blăjeană însă, — care, de fapt, nu face decât să reflecte o confusie populară, — apare totuşi în cele mai vechi culegeri de descântece şi se întâmpină, de la olaltă, în mai toate publicaţiunile de acest soiu.

„Amin, amin, şi *Cosma d'Amin*, ai iamata [= ἅγιοι ἰαματικοί!], că m'au muşcat giata cu muştere zimţi", începe un descântec „de muşcătura şerpelui", tipărit, acum câteva decenii, în „Buciumul Român", III, p. 140. — „Amin, amin, *Cosma d'amin*" apare constant, ca „incipit", la o serie de 6 descântece, diferite, din „Monografia com. rur. Stălineşti [= Stănileşti]", de N. T. Moceanu (pp. 135, 137, 138, 141, 143). — „*Cuzman de Amin*, liacu lu Dĭordĭe", sună, ca refren, invocaţia într'un descântec de deochiu din colecţia *Graiul nostru*, a d-lor Candrea—Densusianu—Sperantia (II, 126), cum şi'n *Graiul din Ţara Haţegului* al d-lui O. Densusianu (p. 343), supt forma: „*Cozmà d'e amin*". — „Amin, amin, *Cosman d'amin*", începe şi „descântecul miluitelor, sfintelor" din *Colecţiunea folcloristică română din Răcăşdia şi jur*, de E. Novacoviciu, p. 132 [2].

---

mare . . ." — „*Maica Sfânta Duminică*" se invocă, în sfârşit, într'un descântec de dragoste, publicat acum în urmă de Dr. Ch. Laugier (*Contribuţiuni la etnografia medicală a Olteniei*, p. 134), care, vorbind de brâncă (*o. c.*, p. 89), spune că „în Vâlcea şi Romanaţi, se scrie brânca, scriindu-se de-a îndărătele, sub numele *Sfinţilor fără de arginţi*: 'Vindecaţi brânca de la robul lui Dumnezeu cutare' etc."

[1] Un descântec „de muşcătură de şerpe", remarcabil prin formulele cabalistice ce cuprinde („Da zalea malea" aminteşte pe „halea malea", etc.), v. în colecţia bănăţeană, citată mai departe, a lui E. Novacoviciu, p. 138.

[2] „*Hera* împărat" din descântecul de pocitură (*ibid.*, p. 137) pare a fi: *Ler-Impărat*.

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25

Identificarea era din cele mai uşoare. „Cosma şi *Diamin*“ din descântecele de „Samcă“ sau „borză“ (Marian, *Naşterea*, p. 35[1]), ofereà, aşa-zicând, un termin mediu, întocmai ca şi „Amin ! amin ! *Cosmă, Dămin*“ din Pamfile (*Sărbătorile de vară la Români*, p. 161) sau „Amin, amin, *Cosmandin*“ (v. Hasdeu, Etym. Magn., s. v. *amin*, col. 1074).

De fapt, aceste „etape intermediare“ sânt absolut superflue pentru recunoaşterea numelor *Cosma* şi *Damian*, care se ascundeau subt deformaţiunile populare, odată ce intervenţia acestor „Dioscuri creştini“ în descântece e bine cunoscută[2] şi odată ce ştim că „Sf. Cosmadin“ se serbează în popor tocmai la 1-iu lulie[3], adecă în ziua de Sf. Cosma şi Damian.

Singurul lor rost este acela, că ne desvălue mecanismul etimologiei populare care a făcut din *Cosma* şi *Damian*: „Cosman de amin“.

Numele acestea nefiind prea obişnuite şi ajungând prin urmare obscure („obscurata diu populo“, zice Horaţiu, Epist., II, 2, 115), subt influenţa lui *amin* precedent, *Damian* a fost analizat în: *de*+*amin* (cf. *Demian* şi „Diamin“ sus-citat), iar, subt influenţa lui *Damian* însuşi, *Cosmà* a fost transformat în: *Cosman* („Cuzman“, cf. „Cosmandin“).

In ce priveşte *Cosmandin*, la formarea lui — după o procedare sintetică cunoscută din exemple ca *Antanasii* = *Anton* + *Atanasie* (17—18 Ian.), *Todorusale* = *Todor* + *Rusalii*, etc. — a putut contribui şi analogia cu *Costandin* (Constantin).

III. — O altă expresie populară, în care, după credinţa noastră, avem a face cu nume de „Sfinţi vindecători fără arginţi“ este faimoasa locuţiune: „a umblà *teleleu-Tănase*“. Dar, pentru demonstrarea lucrului, va fi necesar, de astă-dată, un mai mare încunjur.

După sensu-i curent, expresia citată înseamnă: „a umbla mereu, fără rost; flâner, rôder, herumschweifen, bummeln“. Ea face parte, ca atare, dintr'o întreagă grupă de locuţiuni sinonime, începând cu *a umblà* sau *a bate*.

[1] „Mira Slava (?)“ din colecţia de „Vrăji, farmece şi descântece“ a aceluiaşi, p. 88, e, după toată probabilitatea, satul ieşean *Miroslava*.

[2] Cf. şi Gaster, *Literatura populară română*, p. 417.

[3] V. Marian, *Sărbătorile la Români*, I, 228; Pamfile, *l. c.*, şi I.-A. Candrea, *Calendarul Babelor*, ad loc.

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25

Pentru claritatea expunerii, le vom împărți în două serii (compuse cu *a bate* și compuse cu *a umblà*), deși cele mai multe din ele se întrebuințează deopotrivă cu ambele verbe[1].

1. *A bate berbunca* (*bărbunca, bărbunc, vărbunc* = germ. *Werbung*, „recrutare"; v. Dicț. Ac., s. *bărbunc*, „racolage, danse paysanne", unde se citează expresia *a jucà verbuncul* și adv. *în verbunci*, „în lumea largă", propr.: „în armată"[2]). — 2. ~ *brambura* s. *bambura* (v. Dicț. Ac., *s. v.* și cf. *gambură*, „locul unde fug cei cari au bătut țel în jocul cu mingea de-a tria-lunga", din glosarul Viciu, p. 45, it. *a bámbera*, „la întâmplare, la noroc, fără socoteală", turc. *bambere*, „gradus, ordo, échelle, Leiter"; onomatopeic ?[3]). — 3. ~ *ciamburul* s. *giamburu* (Șezătoarea, IX, 155): aluzie la „ceambulurile" prădalnice de odinioară ale Tătarilor (v. Șăineanu, *Infl. orient.*, II[1], 121); cf. varianta secundară: *a umblà sambura* (*Graiul nostru*, II, 211)[4]. — 4. ~ *(h)alcaoa* (Zanne, *o. c.*,

[1] *Bat berbunca* (atestat și la Pascu, *Etimologii rom.*, I, 62), mi-e cunoscut din satul mieu, Târnauca-Dorohoiu, întocmai ca și *bat hambesa*: nici bogata listă de „izolări" ale verbului *bat*, dresată de d. A. Philippide (*Specialistul român*, Iași 1907, p. 24 sqq.) nu le dă însă; cf. și Dicț. Acad., s. v. *bate*, I, 1.

[2] Sensul „verbuncului boalei", citat acolo din glosariul muscelean al lui Codin (p. 78) cadrează perfect cu ideia de „stagiu, durată" (a serviciului militar). Mai curios e *lăzăret*, „timpul ce-i scris cuiva să-l trăiască": 'și-a făcut lăzăretul!' — sau timpul cât o să ție o boală: 'de geaba cerci s'o lecuești, că nu scapi de ea, până nu și-o face lăzăretul!' (același glosar, p. 46); dar și aici, transiția de sens și confuzia se explică destul de ușor prin durata carantinei. (O tot atât de interesantă confuzie se relevă în „Ztschr. f. vergl. Sprachforsch.", din 1925, p. 107, în mgerm. *spittal*, „Aussatz, lepra", *spitalich*, „lepros", lit.: „spital", „bolnav de spital"). Glosatorul însuși a înțeles aceasta, mai târziu (*Muscelul nostru*, I, p. 43, n. 2): „Carantine, care, înnainte se numeau *lăzăret*, de unde, poate, a rămas cuvântul *lăzăret*: 'să-și facă boala *lăzăretul*, și trece ea!'". — Dar, pentru că venì vorba de *lăzăret* și pentrucă sântem în plin folklor medical, să observăm că însuși numele acesta (it. *lazzaretto*) derivă, după o recentă explicație a lui L. Spitzer (admisă și de Nyrop, *Italienske Ord i Dansk*, Copenhaga 1922), nu din *Lazarus*, cum se credea până acum, ci de la insula venețiană Santa Maria di *Nazareth*, unde s'a constituit, în 1423, primul *lazaret* (cf. Herrig's „Archiv", și „Die Neueren Sprachen", XXXIII [1925], p. 77 sq.), precum faimosul *ghetto* nu derivă din *aegyptius*, ci din veneț. *ghetto*, tosc. *getto*, „Giesserei" (după turnătoria ce fusese odinioară în cartierul evreiesc: *ibidem;* cf. și „Jahrbuch für Philologie" I [1925], p. 136).

[3] Cf. și rut. *bamburá*, 'grosses, grobes Ding', (Želechowski, I, 12).

[4] Cf. mai jos no. 37 (*paghiaz*, cum și *năvrapi* (Ureche, ed. Giurescu, p. 55 = Iorga, *Din faptele strămoșilor*, p. 66, unde se glosează: *„azapi*, oaste de avangardă turcească", identic cu *asapizii* = prădătorii, din Șincai: ibid.,

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25

IV, 245): reminescență istorică a vechilor exerciții militare orientale consistând în aruncarea suliței (cf. *geridul*) printr'un cerc de fier (v. Șăineanu, *o. c.*, ad loc.). — 5. ~ *hambesa* (Pamfile, *Jocuri de copii*, II, citat în Dicț. Ac., dă însă numai varianta cu *umblá*) se lămurește prin următorul pasagiu din monografia lui Kaindl, *Die Huzulen*, p 11 sq.: „De Paști, flăcăii obișnuiesc a luà parte la un joc, pe care-l numesc *hambas*. Acesta consistă în aceea că flăcăii formează un lung lanț, ai cărui membri au fiecare datoria ca, cu toată repeziciunea cea foarte mare a mișcării lor, să nu iasă din rând. Conducătorul, prevăzut cu un băț ușor sau cu o ciuște (basmà răsucită), aleargă repede, când la dreapta, când la stânga, așa că e aproape cu neputință să-l urmezi fără a părăsì rândul. Unuia din cei ieșiți din rând se silește conducătorul să-i aplice o lovitură. Dacă reușește, atunci întreg șirul se desface, pentru ca, la un semn dat, să se întrunească iarăși la joc“ [1]. — 6. ~ *lela* (Rev. critică-literară, III, 87, etc.)[2] se explică, de asemenea, prin următoarea adnotație a lui Budai—Deleanu la versul „Nu va bate el în zădar lela“ din „Țiganiada“ (ed. Cardaș, p. 37): „...Precum este și acest cuvânt *lela*, care trebue bine a se osebi de către altul asemenea cuvânt, *lele* [3]. In Ardeal, spre părțile Hațegului, au copiii țăranilor, mai vârtos cei cari păstoresc vitele, un fel de cântec ce-i zic *lela*. Iși strâng

p. 93). — Pentru asemenea supraviețuiri istorice în jocurile copilărești, cf. n-le următoare, cum și O. Weise (*Die deutsche Sprache als Spiegel deutscher Kultur*, p. 41): „Auch das Kinderlied spiegelt z. T. die kriegerischen Ereignisse früherer Zeiten wieder“, iar, ca exemple mai puțin cunoscute, v. interesantele jocuri de copii, din colecția d-lui G. Precup (în rev. „Scânteia“ din Gherla, II [1925]): *Hol van Iancu*, în care doi copii, prinzând picioarele unui scaun, se lovesc reciproc cu un ștergar, întrebându-se: „Hol van Iancu“ și răspunzându-și: „Itt van Iancu“ (p. 64), și *De-a mare-i tina pe Moldova*, în care un șir de copii, ținându-se de mână, vor să treacă pe subt „porțile Basarabiei“, închipuite de alti doi copii prinși de mâni, și-i întreabă: „Mare-i tina pe Moldova?“ și: „Ce vamă luați?“. etc. (p. 65).

[1] Cât privește etymonul, ne-am putea gândì la un reflex al germ. v. *han(m)peiz* 'Hahnenbiss', mlat. *gallimordium* (firma caselor de toleranță înfățișând un . . . coq avec sa . . . cocotte), din care și ceh. *hampejs*, *hanpas*, etc. (Berneker, 376).

[2] Mai obișnuit însă: *a umbla lela* (Cihac, II, 169, etc.).

[3] Confusia se și vede într'un „a fi un *bate-lelea*“, de fapt: un *bate-lela* = haimanà (Zanne, IV, 383), sau într'un „a umblà *lelea* pe drumuri“ (ibid.), explicabil și prin influența sinonimelor: „a umbla *în dorul lelei, de dorul lelei, în dragul lelei*“ (ibid.).

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25

grumazii şi se scutură din tot trupul, ş'aşa cântă izbucnind cuvinte tresărite, şi făcând schime urîte ruşinoase, şi din gură cântând lucruri de ruşine şi adevărat satiriceşti. De-acolo se zice de obşte de oarecare ce nu lucrează nimic, că *bate lela*". Un sens înrudit are şi it. *falalella, falilella*, „cantilena sciocca del volgo; contadino tristo che non volendo lavorare si da a chiedere l'elemosina, cantando alcuni versi", *lellare*, „andar lento nel risolversi e nell'operare" (Fanfani—Rigutini—Tommaseo), cum şi ngr. τρέλλα λέλα. — 7. ~ *laturile* s. *lăturile* (Philippide, *o. c*, p. 24) îşi găseşte comentariul în versurile populare citate mai departe (subt no. 32). — 8. ~ *pavelele* (ibid.) e copia fr. *battre le pavé*. — 9. ~ *pietre* (Candrea, *Poreclele*, p. 69), aparţine la aceeaşi categorie cu precedentul (sinon. *a număra pietrele* din Zanne, I, 254, are, fireşte, alt tâlc) şi următoarele. — 10 ~ *poduri* (Rev. crit.-lit., *l. c.*) se referă, probabil, la *pod*, „stradă" (cf. Tiktin, *s. v.*[1]) şi face, deci, parte, din aceeaşi sferă de . . . ocupaţii de „surtucari târgoveţi"[2], ca şi 11 ~ *treta*, „a umbla pe uliţă" (Rev. crit.-lit., IV, 87), „pe trotuar" (la nsl. *trata*, „Viehtrieb, Grasplatz", e mai greu de gândit[3]). — 12. ~ *a umblà de-a cileandra*, „fără nici o grijă, nepăsător, laidac, fără de nici un capăt" (D. Furtună, Vremuri înţelepte, p. 90), pare o deformare, prin fonetism moldovenesc, dintr'un „de-a fi *leandra*" (cf. şi no. 36) sau un „de-acileà'n ~" (fiindcă de *hil'andră* mr. n'ar putea fi vorba, iar ţigan. *gealindrà*, întrebuinţat ca refren al unui cântec în pofida Ţiganilor, nu e prea popular); cf. însă şi no. 24. — 13 ~ *craina*, „a umbla fără rost, ca craiu (om fără căpătâiu)" (Codin, O seamă de cuvinte din Muscel, p. 22), ar putea fi mai curând în legătură cu **craina*, „marginea" (cf. no. 32) decât cu *craiu*, cum suggerează glosatorul, deşi *craiu* înseamnă, de fapt: „vagabond" (N. Iorga, *Scrisori de boieri şi negustori*, p. 189), „craiu de poduri"[4]; cf. şi *crainic* „herold; telal" (v. *teleleu !*). — 14 ~ *creanga*

[1] V. d. e. Dionisie Eclesiarhul (*Tesauru de monumente ist.*, II): „cu brutcile nimenea să nu umble pe *poduri* . . . ca să nu facă sgomot pe *uliţă*" (p. 219), „craii *podurilor*" (p. 232), „craii depe uliţe" (*ibid.*), pentru cari cf. şi „cucii de poduri" (Gion, *Ist. Bucureştilor*, ad loc.).

[2] Cf. ngr. σουρτούκης, „batteur de pavés" (Byzantios, 570).

[3] Cf, şi sinon. *a bate calea mânzului* (Philippide, *l. c.*), *a bate în buze* (Zanne, II, 28), cum şi germ. *Gassenhauer*, lit.: „einer, der auf den Gassen 'haut', d. h. umherläuft" (Hatzfeld, *Vergl. Bedeutungslehre*, p. 75).

[4] Cf. no 10, nota. — Pentru expresiile: „craiu de Curtea-Veche" şi „craiu de Curtea-Nouă", v. Zanne, IV, p. 318 sqq.

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25

(Șezătoarea, IX, 155) s. *creangă* (Zanne, II, 788) formează o familie cu n-l 16 și cele următoare. — 15 ~ *d'a doina* (Codin-Mihalache, *Sărb. poporului*, p. 63) trebue pus în legătură cu *oina, (oinar, hoinar)* și *doina*. — 16. ~ *de flori-de-cuc* (Zanne, I, 170), ca și 17 ~ *de florile mărului* (ibid.), 18 ~ *frunza frăsinelului* (ibid., 183), 19 ~ *frunza lelii* (ibid., II, 788), fac aluzie la hoinăreala pe câmpuri și prin păduri (cf. no. 30), dacă nu reflectă cumvă câte un început de cântec popular („Flori de măr" se aude des prin colinde, iar „frunza lelii" ar putea fi și: frunza *lalelei*; cf. însă no. 6, cu nota 3). — 20. ~ *fuioagă* (Zanne, II, 789; Pamfile, *Agricultura la Români*, p. 248) a fost explicat din ung. *fújogni*, „a suflă încoace și'ncolo" (Dicț. Ac.); cf. și rev, „Ioan Neculce", III (1923), p. 25, unde se înregistrează: *„fuiog, fuioagă* (magh.), étourdi". — 21. ~ *hăbăucă*, „în zădar, razna", aparține, evident, la *hăbăuc*, „toqué", unde-l și subsumă Dicț. Ac., din care luăm citatul. — 22. ~ *hai-hui* cuprinde un turcism, identificat de noi în DR., I, 277 (pentru corespondentele mr., *haihum* și *haha*, cf. și Dalametra, p. 107). — 23. ~ *haimană*, cu sinon. *a hăimăni*, din turc. *haymana*, „vagabond, om fără căpătâiu" (Șăineanu, *s. v.*; cf. însă și Tiktin, *s. v.*). — 24. ~ *handralela* (ibid., *s. v. handră*, „haillon") pare un compus cu acest *handră*, dar în sensu-i figurat, de „iubită", pe care-l autorizează simetricul *handralău*, „amant", din 25. ~ *handralău*, „încoace și'ncolo, fără nici o treabă" (ibid.; cf. însă și ung. *vándorló*, „wandernd, herumzichend"!), ca și sinon. — 26. ~ *de-a handramandra* (ibid.; cf. *mendre*: ori onomatopeic?) — 27. ~ *de-a harhageaua*, „a umbla pe câmpi, fără nici o treabă, jucându-se: *harhageauă* a fost un joc, care s'a pierdut" (Zanne, IV, 377). — 28. ~ *hebereu* e ung. *heverő*, „inoccupé, fainéant" (Drăganu, DR., III, 719). — 29. ~ de-a *hoameghea* (Păcală, Monogr. com. Rășinari, p. 139) e, poate, identic cu *varmeghea*, „comitatul" (ung. *vármegye*). — 30. ~ *hoinar*, s. *hoinaciu* (acesta, la Zanne, VI, 146: „Umblă *hoinaci* ca hangerii = hangerliii, soldații lui Hangerli") se referă originar, evident, la jocul *(h)oinei* (v. Dicț. Ac., *s. v.*, și cf. Vámbéry, Die primitive Cultur des turkotatarischen Volkes, p. 146 sq.). — 31. ~ *pe horaițe* se găsește atestat în Lex. Budan, s. v. *horaiță*, „uliță", cu sensul de „vagor, circumvagor". — 32. ~ din *hudă* în *hudă* (Codin, O seamă de cuvinte, p. 40, sub *hudă*, „casă", recte: „gaură, peșteră") e de apropiat de *hudiță* (uliță), etc., cum și de *„hârbar"* rătăcitor din câșlă'n câșlă". — 33. ~ *huș-margina* (Zanne, II,

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25

789, probabil cu gândul la *Huşi* sau la *huş*!), de fapt: *huciu-marginea*, corespunde fr. *battre les buissons* (cf. şi *faire l'école buissonnière*) şi se lămureşte deplin prin următoarele pasagii din cântece populare: „Măi tu, (Gheorghe) Făt-Frumos, ce-mi tot *baţi* tu *laturile*, Laturile şi *plaiurile*, Plaiurile, *praveţile*[1]. Şi toate hotarele?" („Colind pentru ficior voinic", în I. I. Răuţescu, Colinde, p. 6), „Gruia piatra [închisorii] răsturnă, Taică-său dingraiu grăiă: Ai, Gruiţă, dragul mieu, Tu îi *bate mărginile*, Eu oiu bate *dricurile*, că eu sânt mai de demult, De ştiu rândul la bătut" (Frâncu-Candrea, Moţii, p. 205), ultimele două versuri scoţând în evidenţă şi ideia de evitare a unei greutăţi, proprie „hoinarilor". 34. ~ *iorgusa*, „vârjol, umblă în toate părţile, să dobândească cevà" (Şezătoarea, V, 101), „târcol (dă) = *umblă iorgusa* primprejur, trăgând nădejde să se capete cu cevà" (ibid., 163), *umblă iorgusa*, „umblă fuioaga, fără nici un rost, de còlo-còlo" (Pamfile, *Agr. la Români*, p. 248), *umblă iorgusa*, *iorga*, *iorcea*, „într'una, mereu, fără astâmpăr" (T. Crudu, la G. Pascu, *Despre cimilituri*, I, 6), pare o formaţiune adverbială turc., analogă lui *yoghoussa*, „sinon, autrement" (Youssouf), *ïoghsa*, *ïoqsa*, idem (Kieffer-Bianchi, II, 1290), din turc. *iorgha*, „trot, allure de cheval au trot, cheval qui va au trot" (Kélékian), „cheval qui va l'amble" (Kieffer-Bianchi, II, 1287), din care şi sârb. *jorga*, „Trab und Trott gehen; das Pferd, Postgänger, Zelter" (Filipović). — 35. ~ *lăidac* (cf. sub no. 12) e un moldovenism, neglijat de dicţionar şi derivând din polon.-ruten. *l'ajdak*, „Lumpenkerl, Halunke", cech. *lajdak* „Herumstreicher" (Berneker, 686). — 36. ~ *lainic*, „lăinici; flâner, vagabonder" (Cihac, II, 511; cf. şi toponimicele) pare a fi designat la început pe unul care se ascunde, doseşte, prin gunoaie: etymon ar fi, deci, ruten. *lajno*, „stercus" (Berneker), iar nu sl. *lajiu*, „paresseux" (Cihac) sau *laiè*, resp. *lăieţ*, „rătăcitor" (Şăineanu); cf. şi: *pasăre lainică* (în basme[2]). —

[1] Pentru acest slavism, însemnând „drum drept", cf. pe lângă cele spuse de Cihac, Tiktin şi Şăineanu, *s. v.* (acesta din urmă nu dă decât pe *pravăţ*, „călăuză" din C. Negruzzi), şi: *apravăţ* [= a pravăţ], „alături, aproape" (rev. „Ion Creangă", II. 109), „în *prăvitul* vântului" (ibid., III, 7), *preabet*, „preajmă, aret" (Frâncu, *o. c.*, 104) şi, mai cu seamă: „căutându-i *pravăţul* stâlpului" (Iorga, *Studii şi doc.*, XIX, 30), — un exemplu, din care ar putea înţelege şi d. Iorgu Iordan, ce-i cu topon. rom. *Pravăţul*, şi nu l-ar mai amestecà cu *Plavia* = *plavie*, „plută," şi *Plăvoia* = *plăvaiu*, „alb, bălan" (*Rum. Toponomastik*, Brünn-Leipzig 1924, p. 34).

[2] In chestionarul N. Densuşianu (Rev. cr.-liter., III, 212): „pasăre *larnică-barnică*". — A. Scriban (*Arhiva*, 1914) îl explică din **laidnic* = *laidac*, propunând acelaşi eymon rut.-polon.

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25

37. ~ *langră*, „[ca un] pierde-vară“ (Viciu, *Glosar*, 55; Șezătoarea, II, 229), aminteşte pe *leangră*, 'larmă, sgomot' din Frâncu-Candrea (*Moții*, 102), *landră*, „cu cânii landră, de-ți ia auzul“ (rev. „Ion Creangă“, 1915, p. 87; cf. Viciu, *l. c.*: „nîè *langră*“, strigăt la câni), dar şi pe *horlangăr*, *holoangăr* 'hoț de baie' (Viciu, 51, 98; cf. DR., II, 415, n. 4), cum şi pe mr. *huländar* 'vagabond, rôdeur' (cf. Pascu, *Dict. étym. macédoroumain*, I, 210). — 38. ~ *leanca*, „umblă haimana“ (Păcală, *o. c.*, 525), aminteşte de **foileancă (foileană)*, *leancă (cojoleancă)*, „haină lungă şi ponosită“ (din rut.), şi de ung. *leányka*, „fată“ (cf. *lele*). — 39. ~ *nearat nesămănat* (Zanne, II, 788) se înțelege uşor şi fără comentarii. — 40. ~ *în poghiazuri* (rev. „Ion Creangă“, IV, 85) înfățişează, ca şi no. 3, o amintire a „podghiazurilor“ de pe vremuri („Streif-, Raubzug“, glosează Tiktin, *s. v.*, raportându-l la polon. *podjazd*, idem, etc.). — 41. ~ *şuvai Chiranda* (Zanne, VI, 55; cf. Șezătoarea, III, 90: *şvai chiranda*, „om curvar, beţiv şi cu alte rele“) exprimă, cu un timbru ţigănesc, aceeaşi idee de eschivare prin vagabondagiu: *şuvai* pare identic cu *şovaiu*, atestat la Dosofteiu cu sensul de „subterfugiu, răspuns evasiv“ (cf. Tiktin, *s. v.*), iar *Chiranda* e un cunoscut n. de femei ţigănesc, devenit şi apelativ, cu înțelesul de „femme de mauvaise vie[1]“. — 42. ~ *uleţele* (rev. „Ion Creangă“, VII, 242) a resultat, probabil, dintr'o încrucişare între *ulate (olate)* şi *ulițe*. — 43. ~ *zoica-beată*, „a umblă fără lucru şi cam zăpăcit“ (Zanne, II, 788), cuprinde, foarte probabil, o aluzie locală (expresia e din Vâlcea) la vreo femeie beţivă şi ulicernică (numele de femeie *Zoica* e atestat în „Archiva Istorică“, I[2], 89), fără a fi exclus însă ca baza expresiei să fie n. dialectal al gaiței, *zaică* (Marian, *Ornitologia*, II, 69), într'o formațiune analogă cu *curcă-beată*[2].

Revenim acum la (44): „a umblà *teleleu-Tănase*“.

[1] *Chirandă* seamănă să fie n. de floare *Cheirantha* (gr. χείρανθος, „garofă“) sau, mai curând: Κυρὰ Ἄνθα (cf. Ἀνθούλα, „Floarea“), ca Κυρὰ Ἄννα = *Chirana* (cf. însă şi varianta *pirandă*, 'Weibchen, Dirnchen', pe care Tiktin o raporta la ţig. *pirano*, *pirani*, „Geliebte“): identificarea lui cu *Chirana* însăşi şi, cu atât mai mult, cu *chirană*, *cheramă* = κερά μου (Pascu, *Etim. rom.*, 49 şi, dejà, Filimon, *Ciocoi vechi şi noi*, ed. „Cartea Românească“, p. 130, n. 3), ni se pare, însă, în orice caz, inadmisibilă.

[2] Am lăsat la o parte sinonimele: *„a tăià cânilor* (s. *la câni*) *frunză* s. *boji* (Zanne, I, 388). — Pentru sinon *a umblà în bezdilă* = în zădar, din rut. *bezdile*, v. acum T. Papahagi, *Graiul şi Folklorul Maramureşului*, p. 214. — *Hâmpălăi*, „se zice celor ce le plac drumurile“ (rev. „Ion Creangă“, VII, 51), pare a fi acelaşi cuvânt cu *hâmplău*, „om mare, diform, necioplit“ (Păcală, *o. c.*, p. 525); cf germ. *humpelig*, „şchiop“.

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25

Observăm mai întâiu că se zice şi simplu: „a umblà *teleleu*“, iar, pe de altă parte, nu numai *Tănase* („a fi un *tănase*“, „a se face *tănase*“)[1], ci şi *teleleu-Tănase* se întrebuinţează „adiectival“: „Când cineva se vaită mereu că-i bolnav şi de fapt e un *Teleleu-Tănase*, îi urăm: Sănătatea tatei (bunicului) de la moarte'ncoace!“ (v. rev. „Izvoraşul“ IV, [1922], n-le 1—2, p. 7; cf. şi Şăineanu, *s. v.*).

In aceste condiţii şi'n cadrul întregii sinonimice, pe care am trecut-o în revistă mai sus, se poate afirmà — şi s'a afirmat de toată lumea, începând cu Cihac, — că „a umblà *teleleu-Tănase*“ nu e decât o amplificare a expresiei „a umbla *teleleu*“, — acest *teleleu* însuşi nefiind decât o desvoltare din *telal*, „misit, mijlocitor, samsar“, întocmai ca şi fem. *teleleică*, „femeie care umblă fără rost, fără treabă“ (Rev. crit.-lit., IV. 86), propr.: „telăliţă“.

Explicaţia (oricât de „dunkel“ ar rămânea, cu drept cuvânt, pentru Tiktin, *s. v.*, relaţia acestor cuvinte[2]), mi s'a părut plauzibilă, până în momentul când am cetit în Ad. Strausz, *Die Bulgaren* (Leipzig 1898), p. 330, numele serbătorii bulgăreşti *Atanas Talalea*, ce se prăznuieşte la 2 Maiu, când calendarul ortodox fixează, de fapt, aducerea moaştelor Sf. Atanasie-cel-Mare[3]. Am bănuit atunci, cel puţin, o fuziune între *teleleu* din „a umblà teleleu“ şi acel „Talalea“ (Atanas), în care credeam că recunosc numele „doftorului fără de arginţi“ *Thalaleu*[4].

Din nefericire, mi-a fost imposibil a-mi procurà date mai precise asupra acelei serbători bulgăreşti. Am găsit, în schimb,

[1] Despre sinonimele *hariton*, *ditivan*, ş. a., vorbim aiurea.

[2] Cf. şi forma *teleleauă* din cimilitura calului cu şeauă: „*Teleleauă* pe cărare, cuciu-muciu pe spinare“ (Pascu, *Despre cimilituri*, I, 210). — *Telerei* din cimilitura plugului (*ibid.*), considerat de autor ca o prescurtare din **telegărei*, se identifică sigur cu *telelei*.

[3] Sf. Mucenic *Talaleu* (*Thallaleu*) se serbează la 20 ale aceleaşi luni (v. Mineiul respectiv, ed. Sibiu 1854, unde *maslinitul* = măslinet, „olivetum“, iar *postnicul* = pustnicul + post). — Un „Tănase de ciumă“ se ţine de popor la 18 Ianuar (ziua Cuvioşilor Atanasie şi Chiril), după Codin-Mihalache, *Sărbătorile poporului*, p. 20.

[4] Simplă homonimie sau şi o doză de semantism („vracii fără bani“ vindecau doar „degeaba“!)? Ori, poate, amintirea vreunor procesiuni sărbătoreşti de odinioară? — *Tălăleu* şi *Tălălău* apare şi ca nume umoristic al unui „prea-învăţat“ comentator, în adnotaţiile la „Ţiganiada“, ed. Cardaş, pp. 100, 105, etc. — Rut. *talalái*, „Schwätzer, Lügner“ (Želechowski, II, 945) e alt cuvânt, cu bază onomatopeică şi corespunzând lui *tololoiu*, „om gălăgios“, al nostru, evident identic cu *tălălău* „Tölpel“, rămas neexplicabil lui Tiktin, *s. v.*

Babeş-Bolyai University Library Cluj

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25

în comoara proverbelor şi dictoanelor noastre, cu atâta sârguinţă adunate de Zanne, această variantă a expresiei, care constitue cea mai deplină confirmare a presupunerii mele: „A umblà **Teleleu** şi **Trifon**“ (VI, p. 341)[1].

Quod erat demonstrandum.

IV. — Sf. *Trifon*[2] s'a învrednicit, însă, şi singur de amintirea poporului, care-l numeşte puţin reverenţios: *Trif*, ba chiar *Trif-cel-Nebun* sau *Trif-Nebunul*, fiindcă şi-a permis să „tuşească“ pe Maica-Domnului (v. Marian, *Sărbătorile*, I, 245)[3], dar îl „ţine“ cu stricteţe, la 1-iu Februar, ca pe „Trifonul viermilor şi al lăcustelor“[4].

Colecţia de poezii populare a lui G. Dem. Teodorescu reproduce chiar, printre alte descântece (p. 388 sqq.), etajând-o în

---

[1] Pentru *Tiuliuliuc-Tănase* (ibid., p. 322), de aspect rutenesc (bucovinean), cf. şi *tiuliuliuc*, „singur, gol“ [?], din Pamfile, *Jocuri de copii*, II, 169, prin care Pascu (*o. c.*, 210) vrea să explice pe *tililică* din cimilitura „acului“. Cf. şi n. de fam. *Teleuţă* (Anuar. înv. sec. 1924—5, p. 485).

[2] Ca n. de fam. şi: *Tripon*, iar în Ghibănescu, *Ispis. şi zapise*, II[3], p. 257: *Trăful*.

[3] Dar, poate, şi fiindcă numele Sfântului (al cărui sens gr. originar e, de altfel, acela de „viveur“) trezeşte o asociaţie cu *trifnit, a (se) trifni*, cuvânt dialectal, însemnând: „a se cherchelì, a se afumà“ (despre începutul stării de ebrietate), poate din germ. *treffen* (cf. *trăsnit*, dar şi rut. *truhniti*, „verfaulen, vermodern“, şi băn. *trienkienit*, băut, chrichilit [trinken]“ din Dr. Gârda, *Bănatu-i fruncea*[2], p. 93) şi echivalând, prin unele părţi ale Moldovei de Nord, cu „ţicnit, a se ţicni“, — după un foarte obişnuit procedeu de etimologie populară, în vigoare totdeauna şi pretutindeni (cf. din lit. mai nouă a chestiunii: J. Scheftelowitz, *Gleichklangzauber in Indien und im jüdischen Volksglauben*, în „Zeitschr. d. Deutschen Morgenländ. Gesellschaft“, 1924, p. 106 sq.) — De altfel, chiar abstracţie făcând de venerarea nebunilor ca agenţi ai divinităţii în anticitate, pentru care nu numai profetismul, ci şi inspiraţia poetică era o θεία μανία (cf. şi vgr. θεομανής, „lovit cu nebunie de zei“ = ngr. θεότρελλος, „nebun de legat“), există, precum se ştie, o categorie de Sfinţi „nebuni pentru Hristos“ (οἱ διὰ Χριστὸν σαλοί), la Dosofteiu, *Viaţa şi petrecerea Sfinţilor*, 68 b, 23 şi 26: „*iarodivu* ѭродивъ [pentru Hristos]“ (= vsl. ѭродьливъ 'stultus', din ѭрожда 'μωρία, stultitia': Miklosich, *Lex. palaeosl.-gr.-lat.*, 1164), ca Sf. Andreiu; dar Sf.-Trifon nu e dintre aceştia.

[4] Codin-Mihalache, *o. c.*, p. 22, şi Candrea, *l. c.*; cf. şi rev. „Tudor Pamfile“, III (1925), p. 74 sqq. — De altmintrelea, chiar Cosma şi Damian vindecau „nu numai oameni, ci şi dobitoace“ (v. *Mineiul* pe 1-iu Iulie, ed. Sibiiu, şi Deubner, *o. c.*).

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25

stihuri şi stihuleţe, „Rugăciunea Sf. Mucenic Trifon, ce se zice la grădină, la vie şi la holdă", după „Aghiasmatar mic sau scurtare din molitvelnic", Sibiiu 1851, p. 153. Şi, dacă textul religios (v. şi *Molitvenicul* de la Iaşi, 1749, p. 378)[1], incorporat astfel în culegerea populară, nu aparţine de drept acolo, de fapt, prin atâtea elemente rurale şi superstiţioase ce conţine, el cadrează perfect cu restul „descântecelor".

Astfel de sincretism nu are nimic extraordinar pentru cine cunoaşte manifestările similare de la alte popoare: Arnaud, în articolul citat mai sus (p. 517), relevă înadins caracterul „semiliturgic" al adaptărilor populare („accommodations populaires") de acest gen.

V. Bogrea.

---

[1] Confruntarea cu acest text permite a stabili, că acel „şomiicii" din Teodorescu nu e decât o greşală de tipar, în loc de: *somîlcii*, variantă atestată a lui *şomâc*, „Hamster" (cf. DR., III, 446 sq.).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14721 © 1924-1926 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:25